

GENÇ İSVİÇRE SİNEMASI
(**Le Jeune Cinéma Suisse**)

GUY HENEBELLE

Çeviri: Arş. Gör. Battal ODABAŞ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

GENÇ İSVİÇRE SİNEMASI*

Genç İsviçre (özellikle Roman) Sineması'nın ortaya çıkışı 1964 do-
laylarındadır. 1924'te doğmuş İsviçre sineması, İkinci Dünya Savaşı'na ka-
dar yılda bir ya da iki uzun metraj üretmişti. Karışıklık sırasında ülkenin ken-
dini tecrit etmesi yılda on filme kadar ulaşmış olan (özellikle İsviçre'nin Al-
manca konuşulan kesiminde) üretimin gelişmesine yaramıştı.

Fakat savaşın hemen ardından sınırların yeniden açılması bu göreceli
gelişimi durdurmuştu. Eski biçim İsviçre sinemasının öncüleri arasında baş-
lıca olarak **Charles Duvanel, Léopold Lindtberg, Kurt Fruh ve Franz**
Schnyder'i belirtebiliriz fakat bölgesel yönetimler geleneği, genellikle bun-
ların girişimlerinin hakkından gelmesiyle bitmişti.

1954'te İsviçreli **Jean-Luc Godard**, (gönüllü) işçi olarak çalıştığı bir
baraj üstüne bir kısa metrajlı film çevirmişti: **Beton Çalışması** (Opération
Béton...)

Gözlemciler, Yeni Sinema'nın kökeninde, Henry Brandt tarafından
(sloganı: "İnanmak ve yaratmak" olan) 1964'de Lausanne İsviçre Ulusal
Sergisi çerçevesinde gerçekleştirilen özgün bir deneyimin bulunduğu
birleşiyorlar: Duvanel örneğini kısmi olarak tekrarlayan bu yönetmen, "İs-
viçre Kendini Sorguluyor" teması üstüne üç dakikalık beş kısa metrajlı bir di-

ziyi o yıl çeviriyor. Kendisi tam bir program olan başlık. Bu yönetmen eskiden Peulhs Bororos'lar üstüne bir belgesel olan **Les Nomades au Soleil**, (1953), ve Yukarı Jura bölgesinde bir köy İlkokul öğretmeninin yaşamı üstüne **Quand Nous Etions des Petits Enfants**, (1961), adlı filmleri çevirmişti.

Öte yandan, 1956'da iki genç İsviçreli sinemacının çalıştıkları sinematekten İngiliz "free cinema"nın doğumuna kadar yardımında bulduklarını, hatta Piccadilly Circus üstüne, o dönemde bir kısa metraj bile gerçekleştirdiklerini de anımsamakta yarar var. Bu gençler Alain Tanner ve Claude Goretta idi.

Gerçekçi yol, öncülerinden miras kalmış belgesel geleneğinin ve absürd ve sert ironi arasındaki arayolda "free cinema"nın bazı filmlerinin hümorunun etkisinin kesişmesiyle Léman gölünün kıyılarında açılmış oldu.

Fakat, Yeni İsviçre Sineması'nın gelişme ortamı özellikle televizyondur. Özellikle Tanner ve Goretta ilk röportajlarını burada gerçekleştiriyorlar ve gerçeğin doğrudan gözlemi üstüne dayandırılmış bir stil geliştiriyorlar.

Öte yandan, 1966'da "Milos-Film" in kuruluşunu belirtelim: Kısa film yapmaktan yorgun düşmüş bir çok sinemacı (Yves Yersin, Francis Reusser, Jacques Sandoz, Jacques Pilet, Claude Champion), daha sonra çıkacak daha büyük zorlukları karşılamak için, eleştirmen Fraddy Landry etrafında toplanarak (Çek sinemacı Milos Forman'a saygıyla adını verdikleri) bir şirket kurarlar ve bu sayede kadın portreleri üstüne bölümlü bir filmin kolektif çevirmine girişirler: 1968'de gösterime giren **Quatre d'Entre Elles**.

Yine aynı tarihte, "Groupe 5" bünyesinde bir araya gelmiş beş yönetmen ile Televizyon arasında bir ortak yapım anlaşması imzalandı. Bu dizi çerçevesinde az bir bütçeyle 16 mm'lik dört uzun metraj çevirdiler: **Charles Mort ou Vif**, Alain Tanner, 1969. 1970'te üç film daha çevrildi: **James ou Pas** (Michel Soutter), **Le Fou** (Claude Goretta), **Black Out** (Jean-Louis Roy).

A) "HANGİ SİNEMAYI YAPMAK GEREKİYOR ? "

Travelling J adlı Lausanne'da yayınlanan bir dergi, 22. sayısında yeni akımın kaderini sorguluyor:

İsviçre sinemamızın geleceği ne olacak? Zürih'te genç-

lerin gösterisi, radikal bir gösteri tasarlanır tasarlanmaz, politika doğrudan tartışma konusu yapılır yapılmaz, otoritenin şiddetli bir biçimde baskıcı tutumunu ortaya koymaya yarar. Neden olduğu bu baskı ve diğer tepkiler, genç Zürih'lilerin filmlerinin inançlarında bir değişime neden olacak mı? Biafra savaşının Çekoslovakyalı, Vietnamlı işçi ve öğrencilerin gösterilerinin sonuçları neler olacak? Erişkin bir sinema bunu görmezden gelebilir mi? Ya ırkçılık, yoksulluk, şiddet her tarafta ortaya çıkardığımız faşizasyonun farklı biçimleri? Dünyada meydana gelen olayların İsviçre üzerindeki etkisini önceden kestirmek zordur. Şu anda ülkemizin ekonomik, politik, toplumsal, sosyal ve kültürel durumunun analizi yoktur. İsviçre sineması fazla bilinmeyen bir ortamda gelişecek. Çok sayıda görevlerinden biri, kendi keşfi için işbirliği yapmak olabilirdi. (...). Bizde, çözümü acil olan ulusal önemde sorun yoktur. Ne Jura, ne yabancı el emeği¹. Sinema bununla ilgilenmek zorunda mı? Bu soruya verilecek yanıt ne olursa olsun, ülkemizin bir portresinin orada yaratılmış olacak olan yapıtlarda görüneceği kesindir. Bu portrenin bilinçli olarak yapılmasını tercih ederiz. Gerçek bir biçimde bir itirazcı sinema mümkün mü? CNSC², sinemacıyı kabul etmek zorunda olan özgürlükte direnir: Bir İsviçre'li **La Hora de Los Hornos**'un İsviçreli eşdeğerini gerçekleştirmeye yardım edecek miydi? (...). Belki itirazcı şiddet tükenir, onu yansıtan sinema politik-folklorik bir merak haline gelir. Hangi sinemayı yapmalı? Bu, toplumumuzun analizine ve ondan çıkardığı çeşitli sonuçlara bağlı olacak...

İsviçre sineması çok özeldir. Tematiğinin ve estetiğinin az ortak bir çekiciliği var. Tuttukları yolun kökeninde olan duyguları açıkça ortaya koyan en ünlü sinemacıları dinleyelim:

1. Hep Soyluluğa, Hep Onura Tanner³:

Hollywood kültürünün ve onun bağlaşıklarının ateşi altında, İsviçre kültürü açıkça kolonileşme tehdidi altındaydı (...). Her ülkenin, diyelim, hakettiği sineması var

dir. Bu doğruysa, o zaman, sinema tarihinin toplumun-kiyle karışmak zorunda olduğu, ekranların kendimize baktığımız, arzularımızın, yeniden gözden geçirilmiş ey-lemelerimizin ya da edilgenliğimizin yansıtıldığı aynalar olmak zorunda olduğu hiç olmadığından daha fazla ken-dini gösterirdi. Şimdiye kadar, gerçekten kaçışı örgütle-yenler birinci sıradadırlar. Bu sistemde bir kaç köşe kur-maya başlıyoruz. Sokaklarımız, evlerimiz, hemşerileri-miz, görülmüş, bakılmış, yorumlanmış biçime dönüşme-ye başlıyorlar. İsviçre sineması, ulusal sinema limit ola-rak bizim için önem taşıyor: Sadece Zürih'te, Lausan-ne'da ya da Cenevre'de yaşayan sinemacıların duygu ve düşüncelerini anlatmalarını istiyoruz. İsviçre sine-ması devam edecek. Bizim için Roman İsviçre'de tüm so-run Fransa'dan doğuyor. On yıl esnasında, kendi öz kül-türünü üretmeye yetenekli bir milyon insanıyla bir çeşit Fransız taşrası olduk. Dörtte üçü köylü nüfus, kültürel pazarı yok. Bütün Roman kültürü Paris'ten geçiyordu (Ramuz, Albert Beguin, Honegger, Le Corbusier, Gia-cometti). Bu tam bağımlılık duygusu hemen hemen yo-koldu. Biz Biraz Québec'liler gibiyiz. Paris'te nefes alıp verdiğimizizi sanmıyoruz artık. Nihayet kendimiz tarafın-dan varolma hakkına sahibiz. Uzun zaman esnasında birbirimizi öldürdük. Şimdi konuşmaya başladık ve ak-sanımız galiba diğerlerinin değerinde.

Nihayet, şunun gibi, tamamıyla tanınmış bir kimliği nasıl açıklamalı: Bu tartışılmaz bir biçimde, Yeni İsviçre Sineması'nın özellikle Roman sine-masının karakteristiklerinden biridir. Fakat ondan geriye hâlâ bu açıklamaya en uygun, maksimum politik etkinliği ona vermeye en elverişli toplumsal si-cili aramak kalıyor. Güçlkle çözülmeye çalışılan sorun.

Tanner devam ediyor:

İsviçre proleteryası yoktur, bu, işverenlere, oy vermeyen bir proleteryaaya sahip olma olanağı veriyor. Büyük ders, tamamen belli yabancılaşmayı kabul etmektir, HLM'leri ve uçakları kabul etmek fakat nesnelere geliştirme ve değiştirmenin mümkün olduğu bilindiği için yaşam koşullarına karşı savaşımdır. Bu, İsviçre'de öyle-

sine önemliler ki ülkenin fiziksel, toplumsal ve politik yapıları, egemen ideolojiyle bütünleşmeyen ya da bütünleşmek istemeyenlerin hepsi için bir iç sürgün durumu yaratmaya katkı sağlıyor. Aslında, bugün, bu yabancılaşma faktörlerinin kendini izole ettiği güvenlik ceplerinin hâlâ bulunduğu büyük kentlerdedir sadece. Oysa, İsviçre’de büyük kentlerin yokluğu (Kantonal bir mantıkla bakıldığında büyük köylerden başka bir şey olmayan Zürih ve Cenevre’yi saymazsak) ve her yönden sizi sıkkan küçük burjuva idealinin aşırı ağırlığı yüzünden göçten başka tek kaçma çözümü kendi içine kapanma türüdür.

Bu hareket, ilişkin temaların ve karışık saplantıların birbirine geçmesi kuşkusuz Roman sinemasının anahtarlarından birini sunuyor...

2. Şimdi de Michel Soutter’i⁴ dinleyelim:

*Filmlerimizde bulduğumuz bu ortak ton türünün, sadece filmleri yapmaya muktedir olmadan önce bunlardan uzun zaman söz ettiğimiz olgudan geldiğini sanıyorum. (...) Özellikle bir yaşama güçsüzlüğünü göstermek istedim (...). **Haschich**’ te Üçüncü Dünya’ya anıştırmayı, bundan tam olarak sözedemediğim için koydum...*

Başka yerde⁵

Başlangıçta, bir filmin bir toplumu değiştirmeye yettiğini düşünüyordum, ama şimdi yaptığım ve söylediğim her şey için bir sorumluluk duygum var. Artık her şeyi kırmak istemek söz konusu değil, fakat bütününün varolan şeylerin durumunu değiştirmeye yol açabildiği belli bir sayıda sınırlı şeyleri iyi belirlenmiş bir yöne götürmek söz konusu.

3. Claude Goretta⁶:

Sorumluluklarımız korkunçtur, zira halka olumlu kahramanlar sunmaya, yeterli eleştirel düşünce vermeye

malardır. Ezici genişliğe yakın (bir durumda ABD; diğer bir durumda da Fransa ya da Almanya) bir gücün tecavüzlerine karşı kendisini koruyabilir. Nihayet bir dil mozayığı çerçevesinde yaşıyorlar.

Bu esnada, mizaç ve bazan stil (doğrudanın önemi) düzeyinde uygunluklara karşın esin farklılaşıyor. İsviçre-Roman sinemacılar, yitik bir zamanın peşinde ya da şaşkın ulusal kaynaklara bir dönüş ardındaki Québec’li uğraşdaşları gibi değiller. İsviçre-Roman filmler sık sık “İsviçreye özgü aziz ihtiyatın temel erdemi içinde” bir yaşama bıkkınlığını anlatırlar. Aralarında bir çoğunun genellikle az betimlenmiş kişisel ya da toplumsal bir başkaldırının güzergâhını anlattıklarını gözlemlemek çarpıcıdır. Zira İsviçre-Roman sineması (istisnasız hepsi Québec sineması gibi) zorlukla sınıf savaşının tüm sorunlarının içinde yer alır. Varoluşsal bir rahatsızlığa dayandırılmış bu isyankârlığın kuşkusuz en tipik örneği, harikulâde François Simon’un, şarkı söyleyen ertesi günlerin kurtarıcı akını tasasızca bekleyen 1968 Mayıs’ının iki yoksulu rastlantısal varoluşunu paylaşmak için en büyük zengin sanayicisinin pılımı pırtısını terkettiği, Tanner’ın **Charles Mort ou Vif** tarafından veriliyor... Ton, devrimci analiz ve somut eylemden daha çok karşı kültürün yüceltilmesindedir. Kınadığımız bu “burjuvazi” kavramı bir düşünce durumunu bir toplumsal sınıftan daha fazla temsil eder. Michel Soutter, **James ou Pas** adlı filminde, çok farklı bir tema işlemiyor. Ya İsviçre-Roman filmlerinin en güzellerinden birine, yine Tanner’ın, ilâhî tüketim toplumunun derin bir biçimde canını sıktığı küçük bir işçinin ruhundaki dalgayı inanılmaz bir şefkatle anlatığı şahane **Salamandre** filmine ne demeli?

C) MUTLULUĞUN PEŞİNDE

Taşralılığın kini, yalnızlığın dramı, eldeki bir avuç kum kadar anlaşılmaz duran bir mutluluğa vurgun özlem, kentsel başıbozukluk ya da çoban türküsü... Bunlar İsviçre-Roman sinemasının en büyük özellikleridir.

Şimdi geri dönen bir başka tema mevcut, bu uzak diyarlara doğru, özellikle bir kâbus ya da suçluluk kompleksi gibi sinemacıların yakasını bırakmayan Üçüncü Dünya’ya doğru kalkış girişimidir. Fakat, Boris Vian “İsviçre’liler gara gider ve hareket etmezler” diye ironi yapar. Bu Tanner’ın (her zaman o), **Retour d’Afrique**’te açıkça eleştirdiği kararsızlık için bu hastalıklı bir zevktir. Perspektiflerin “guguk kuşlarından başkasını üretmeyen” bir ülkede (Orson Welles’in kırıcı bir şekilde ileri sürdüğü) coşturucu olmaması tasarlanıyor, fakat Claude Goretta’nın **L’Invitation**’da çok iyi tanımladığı bir toplumun sosyal ve psikolojik değersizliği (boşluğu) karşısında, sinema-

cının, küçük burjuva denmesi gereken bir hastalığı sonsuz bir biçimde, ikide bir yineleyip durmaktan başka bir şey yapıp yapmadığını kendimize sorabilir miyiz? “İsviçre kültürünün olduğu rezil folklor”u aşmak için yabancı ve az gelişmiş ülkelere kaçış rüyası görmekten başka ne yapılabilir?

Mutluluğun anahtarı, bunu Medvedkin⁹ kendi filminde göstermişti, kökü yabancılaşma üstüne kurulu toplumsal ilişkilerin bir transformasyonu içinde bulunur. İsviçre filmlerinin çoğunluğu, altyapıları kökünden değiştirmenin öngerekliliğini vurgulamadan bir üst yapılar bunalımında selâmet görüyormuş gibi görünüyor. Bir kaç filmin bazı yanlarıyla doğrulanmasına karşın orada yeniden ortaya çıkan Amerikan tipi “kültür” devriminin efsanesidir. **Salamandre**’ın anti-kahramanları şöyle diyor: “Mutluluk mu? Ancak son bürokrat bağirsaklarıyla son kapitalisti astığımız sırada ona sahip olacağız”, fakat bu derin gerçeğin pratik -aynı zamanda politik- sonuçlarına dikkati çeken filmler nadirdir.

Bununla birlikte bir kaç sinemacı, herkes tarafından açıkça farkedilemeyen ya da İsviçre ve gelişmiş toplumları karışıklıktan kurtaran bu “büyük sorunlar”dan bir kaçına karşı harekete geçtiler. Böylece çok sayıda film, İtalya ve İspanya’nın göçmen işçilerinin sömürülmesini anlatmak için çevrildiler: Seiler’in (1965’ten itibaren) **Siamo Italiani**, Peter Amman ve René Burri’nin **Broccio Si, Vomini No!**, Peter Amman’ın **Le Train Rouge** ve Alvaro Bizzari’nin **Le Saisonier** filmleri. Ve Filistin davası üstüne önemli bir belge-sel borçlu olduğumuz Francis Reusser : **Biladi**.

D) ALMANCA KONUŞULAN İSVİÇRE’DE : UMUTLAR

Genç İsviçre sinemasından sözedildiğinde Cenevre ve Lausanne’da çevrilmiş olan filmler özellikle sözkonusudur. Yani ülkenin diğer dil bölgeleri bu yenilenme atılımına katılmadılar mı?

İtalyanca konuşulan İsviçre (Tessin), gerçekte, bu hareketi izlemiş gibi görünmüyor. Onun boyutları kuşkusuz bu olguyu açıklıyor. (Sadece 300 000 kişilik nüfusu var). Bu dönemde 1972’de Bruno Soldini, II. Dünya Savaşı esnasında kaçakçılar yardımıyla alınmış bir köyün yaşamını anlattığı **Storie del Confine**’yi orada gerçekleştirdi.

Alman İsviçresi, Almanya’ya bakarak dil özleştirmesini işleyerek bir yeni-bölgeciliğe geri çekildi. Jean-Pierre Brossard şöyle yazıyor¹⁰: “Bu si-

nemanın Roman sinemasına koşut bir gelişim göstereceği umulabilirdi. "Film Forum" etrafında toplanmış Zürih'li sinemacılar duyarlı ve özgür bir biçimde uluslararası yeraltı sinemasına yakın akrabalığı olan bir dizi film gerçekleştirdiler." Fakat 1969'dan beri politik ya da sosyal düşünce filmleri şunları ortaya çıkardı: Polis baskısının işlendiği Jürg Hassler'in **L'Emeute**, köylülerin durumunu anlatan Kurt Gloor'un **Les Jardiniers de Paysage** filmleri. Yine aynı yönetmen alkolizmin nedenlerini işlediği **Ex** ve **Les Enfants Verts** adlı filmlerinde çocuk eğitimi sorununu aktarıyor. Rolf Lissy'nin **Vita Parcœur**'ü cinsel eğitim sorununa eğilir, Peter Von Gunten'in **Bananera-Libertad** filmi, Üçüncü Dünya'nın yağmalanmasını, Markus Imhoof'un **Rondo**'su hapishanelerdeki yaşamı, Seiler'in **Notre Maître**'i okul sistemini, Hannes Meier'in **Pensionnat des Filles** adlı filmi bu tip öğretim kurumlarının ideolojisini ortaya koyar. Hans ve Nina Sturm, Daniel Schmid **Ce Soir ou Jamais** filminde, efendiler ve hizmetçileri arasındaki ilişkiler üstüne oldukça parlak bir fabl sahnelemişken **La Question du Logement** filmi çağırıştırır. İsviçre sinemasını ya da sinemalarının geleceğini kestirmek zordur zira dağıtım sistemi verimi aşırı bir biçimde rastlantıya bağlı kılıyor. Öte yandan, bazı otoriteler, kamu maliyelerinin, kendilerince "baş kaldırıcı" hatta "yıkıcı" olarak yargılanan filmler üretmeye az yaradığında çok zevk alıyorlar. Başka yerde olduğu gibi orada da fethedilecek pazar ve elde edilecek ideolojik sertlik çift sorunu kendini ortaya koyar. Zor savaşların toprakları olan iki cephe: Bu siper savaşı için "uzun, çok uzun soluklu" sinemacılar gerekiyor...

Dipnotlar

* **Quinze Ans du Cinéma Mondial**, Sayfa 155-167, Edition du Cerf, Paris, 1975.

- 1 Bu son uygulamanın doğruluğu tartışılabilir. (G.H.)
- 2 İsviçre Ulusal Sinema Merkezi (Centre National Suisse du Cinéma).
- 3 **Jeun Cinéma Suisse**, André Pâquet, Kanada Sinematek'i, Montreal, 1970.
- 4 **Jeun Cinéma Suisse**, daha önce adı geçmişti.
- 5 **Ecran 72**, No: 15, Guy Braucourt'la görüşme.
- 6 **Jeun Cinéma Suisse**, İbidem.
- 7 **Ecran 72**, No: 15, Guy Braucourt'la görüşme.
- 8 **Jeun Cinéma**, No: 54.
- 9 **Le Bonheur**, 1932
- 10 **La Revue du Cinéma**, No: 280. Bkz. Freddy Buache'ın 1974 sonu Lausanne'da Editions "L'âge d'homme"da İsviçre sineması üstüne yayınladığı büyük yapıta da bakabilirsiniz.